

O‘ZBEKISTONDA JAZ MUSIQA IJROCHILIGI MUAMMOLARI VA YUTUQLARI.

Abdusalomova Dinora

O‘zDK huzuridagi B.Zokirov nomidagi Milliy Estrada san’ati instituti Professional ta’lim: cholg‘u ijrochiligi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada jaz ijrochilik o‘qitishda yuzaga keladigan muammolar va ularni bartaraf etish beriladigan takliflar haqida fikr-mulohazalar yuritilgan bo‘lib, bunda aynan O‘zbekistondagi ta’lim tizimidagi muammolar misol tariqasida olingan.*

Kalit so‘zlar: *Jaz musiqasi ijrochilik san’ati, jaz standartlari, harfiy belgilarda ijro etish mahorati, improvizatsiya san’ati.*

O‘zbekiston musiqa san’atida ham boshqa davlatlar singari estrada yo‘nalishida rivojlanib bormoqda. Bu yoshlarning ma’naviy-estetik tarbiyasida alohida ahamiyat kasb etadi. Har bir davlat o‘z musiqa madaniyati va an’alariga ega. O‘quvchi yoshlarimiz orasida ham estradaga qiziqish bildirayotgan talaygina. Jaz musiqa ijrochilik san’ati o‘zining murakkab ritmlari, tovushlarning uyg‘unligi hamda akustikasi bilan klassik musiqadan farq qiladi. Hozirda yurtimizning deyarli barcha viloyat va tumanlarida estrada janriga alohida urg‘u berilmoqda.

Xatto musiqa maktablarda estrada va jaz fortepiano ijrochiligi mutaxassisligi bo‘yicha ta’lim berish yo‘lga qo‘yilgan. Ammo ko‘plab musiqa maktablarda jaz ijrochiligi bo‘yicha maxsus o‘quv qo‘llanmalar, ijro etish uchun asarlar (notalar) to‘plami kamligi tufayli ta’lim berayotgan ustozlarga bir muncha qiyinchilik tug‘dirmoqda. Negaki jaz fortepiano ijrochiligini o‘rganaman degan bola maktabga o‘qishga kiringanda to‘g‘ri ta’lim olish uchun ta’lim standartlaridan o‘tgan ma’lumotlar, notalar to‘plami va o‘quv qo‘llanmalar yetishmovchiligi tufayli unga berilayotgan ta’lim sifatsiz natija ko‘rsatish ehtimoli yuqori bo‘lib qolmoqda. Keyinchalik musiqa maktabni tamomlab san’at va madaniyat sohasidagi oliy o‘quv yurtlarga o‘qishga kiringanda esa u egallagan bilimlar yetarli bo‘lmasligi tufayli ta’lim jarayonida qiyinchiliklarga duch kelmoqda va o‘zidagi muammolarni tushunib, yechimini topguniga qadar qimmatli vaqti tugab qolmoqda. Endi bir o‘ylab ko‘raylik maktab davridan boshlab jaz haqida boshlang‘ich bilimlarni egallamasdan, kollej davrida ham bu bilimlarni egallamagan holatda 4 yillik oliy ta’limda jaz haqida qanday qilib yetarlicha bilimga ega bo‘lib chiqishi mumkin. Albatta oliy ta’lim muassasini bitirgach esa ma’lum bir ta’lim dargohida dars bera boshlaydi, o‘z ustida ishlagan, bilimlarini oshirgan holatda o‘quv jarayonini olib borsa-ku mayli, agarda o‘z ustida ishlamagan, ta’lim jarayoniga yuzaki holatda qarab ma’lum bir o‘quvchilar yetishtirgan bo‘lsa qanday natija kutish mumkin. Ko‘plab o‘quvchilar va talabalar bilan bo‘lgan muloqotlar natijasida yurtimizdagi musiqa va san’at maktablarida, maxsus musiqa kollejlarda improvizatsiya, jaz tarixi haqida, jaz fortepiano ijrochiligi bo‘yicha o‘quv

uslubiy qo'llanmalar kamligi, topilgan taqdirda ham yosh jaz musiqachilar mustaqil o'rganishi uchun oson, oddiy tilda yoritib berilgan kitoblar deyarli mavjud emas degan hulosalarga duch keldim. Afsuski haqiqatdan ham jaz tarixi va jaz ijrochiligi borasida bizning to'plagan ma'lumotlarimiz hozirgi yoshlarning qiziqish va salohiyatiga javob bermayaptimikan deb ham bazida o'ylab qolasz.

Jaz yo'nalishining asosini harfiy belgilar (sifrovkalar), jaz garmoniyalar hamda ritmlar tashkil etadi. Albatta har bir o'rganuvchi uchun eng qulay ma'lumotlar bazasi bu kitoblar va o'quv qo'llanmalar hisoblanadi. Jaz haqida o'quvchilar maktab va kollej davridayoq dastlabki bilimlarga ega bo'lishi lozim. Klassik musiqa haqida bilimlarni maktabdan boshlab o'quvchilarga singdirib boramz, kollej davrida esa bu bilimlar anchagina mustahkamlanib boriladi. Xuddi shu singari jaz san'ati haqidagi bilimlarni ham maktab davridan boshlab o'quvchilarga bilimlarni berib borsak, kollej davrida esa bu bilimlar anchagina mustahkamlanardi. O'quvchilar esa jaz uslublarni farqlashda keyinchalik qiyinchiliklarga duch kelishmaydi, oliy ta'lim muassasalarida esa bu bilimlarni amalda qo'llab har bir jaz uslublari qanday ijro etiladi, qay tariqa kelib chiqqan, kimlar tomonidan yaratilgan, jaz garmoniyalari va nazariyasi haqida mustahkam bilimlarga ega bo'lishadi. Bu bilimlar esa ularning haqiqiy professional jaz ijrochisi bo'lib yetishishida ko'mak beradi. Buning uchun esa albatta bizga birinchi o'rinda kitoblar va o'quv qo'llanmalar kerak bo'ladi. Jaz san'atini o'rganishda faqatgina o'quv qo'llanmalarga suyanib qolish ham maqsadga muvofiq emas, negaki jaz bu asosan improvizatsiyadan iborat. Improvizatsiya esa professional jaz ijrochisi bo'lish uchun eng muhim omil hisoblanadi. Aslida jaz bu ma'lum bir asarni yoddan yoki notaga qarab ijro etishdan iborat bo'libgina qolmay, bunda improvizatsiya ham muhim rol o'ynaydi. Jaz bu mukammal san'at, unda ijro etuvchi guruhlar xuddi insonlar og'zaki nutqda qanday so'zlashishsa jaz ijrochilari ham musiqa tilida, o'z cholg'u asboblari orqali bir – birlari bilan o'zaro suhbatlashishadi desak mubolag'a bo'lmaydi. Negaki ular ayni ijro etayotgan daqiqalarda bir – birlarini tinglab ijro etayotgan musiqiy ohanglarini qalban his qilgan holatda ularga o'zlarining improvizatsiya mahoratini qo'llagan holda javob qaytarishadi. Mana endi o'ylab ko'ring, professional jaz ijrochilar bilan biz tarbiyalayotgan jaz ijrochilarimiz qanchalik bir – biriga yaqin o'xshashlik mavjud.

Shu bilan bir qatorda jaz ijrochilik borasida malakali ustozlar bilan hamkorlikda inovatsion ta'lim shaklidagi o'quv qo'llanmalarni: rus, ingliz tilidagi mavjud o'quv qo'llanmalarni esa o'zbek tiliga tarjima qilib yosh avlodga yangillik berish va bilimlarini oshirish uchun imkoniyatlarni ko'paytirish maqsadga muvofiq. Jaz musiqa san'ati tarixi fanlari o'qitilishi (estrada va jaz ijrochiligi yo'nalishidagi o'quvchilar uchun) har bir viloyat maxsus musiqa va san'at kolleji hamda litseylarida keng qamrovli ravishda tartib bilan belgilab berilgan ta'lim standartlariga mos keladigan o'quv qo'llanmalar asosida, shuningdek audio va video yozuvlar orqali mukammal dars jarayonini yo'lga qo'yish kerak. Bunda albatta dunyo jaz maktablarining o'quv jarayonlarini o'rganish lozim. Ularda qanday ma'lumotlardan, qanday o'quv qo'llanma va adabiyotlardan

foydalaniladi, bular haqida ma'lumotlar almashish maqsadga muvofiq. Turli internet saytlardagi jaz tarixiga oid video filmlar va mashxur jaz ijrochilarining dunyo bo'ylab bergan konsertlaridan foydalanish, misol tariqasida: Bill Evans, Errol Garner, Oscar Piterson va boshqa ko'plab atoqli va professional jaz ijrochilari haqida olingan video materiallardan foydalanish maqsadga muvofiq. Bundan tashqari oliy o'quv yurtlarida o'qiydigan iqtidorli talabalardan foydalangan holatda barcha viloyatlardagi san'atga ixtisoslashtirilgan kollej va maktablarda jaz konsertlarini tashkil qilish, maxorat darslarini o'tish, yosh o'quvchilarga o'z bilimlarini ulashish va kelajakda jaz ijrochisi bo'lish niyatida bo'lgan yoshlarga o'z maslahatlarini va takliflarini bildirish, holatda to'g'ri yo'l ko'rsatish, yoshlarning qiziqishini oshirish estrada instituti professor-o'qituvchilarining asosiy maqsad va vazifalaridan biri bo'lib kelmoqda.

Hozirgi paytda ko'plab musiqa maktablarda jaz yo'nalishi mavjud va imkoniyati bor musiqa maktablarda yosh jaz ijrochilari guruhlarini tashkil etish bilan ham ularning mahoratini va qiziqishini anchagina oshirishimiz mumkin. Albatta bunda ustozlar yordamida jaz asarlarini maktab o'quvchilariga moslashtirilgan shaklda ya'ni osonlashtirigan holatga ijro etishi uchun asarlarni sayqallash ham talab etiladi. Bunda esa albatta kompozitorlarga murojat etamiz. O'ylaymizki kompozitorlar va bastakorlar uyushmasi bu borada o'z yordamlarini ayamaydi.

Keyingi masala kollej davrida improvizatsiya fanlarini ham chuqurlashtirilgan holatda o'tish maqsadga muvofiq. Bunda albatta taniqli jaz ijrochilarining video yozuvlariga tayaniladi, jumladan Bill Evans, Errol Garner, Oscar Piterson, Keit Jarret va boshqa ko'plab jaz musiqachilari konsertlari tavsiya etiladi. Albatta yoshlikda olingan bilim toshga o'yilgan naqsh kabidir deb bejizga aytishmagan ulamolar. Biz yosh avlodga hozir o'rgangan bilimlarimiz qanchalik tez va erta ulashsak kelajakda yurtimiz san'at va madaniyat sohasida nafaqat san'at va madaniyat sohasida, balki barcha sohalarda ham rivojlanish va o'sish suratlari tezlashadi. Muhtaram prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ham aynan yoshlar ta'limiga juda katta e'tibor qaratib kelmoqdalar. Hech bir soha bundan mustasno qolmayapti, shu jumladan ilm-fanda ham. Axborot – texnologiyalarida ham, san'at va madaniyatda ham yoshlar ta'limiga e'tibor kuchaytirilmoqda. Albatta bunday sharoitda yosh avlodni har bir kasbning o'z mutaxassislari chin yurakdan bor mahoratini ishga solgan holatda tarbiyalashga kirishsa natija kutilganidan ham yaxshiroq bo'ladi.

Prezidentimiz 2021-yil 16-oktabrda “O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi huzuridagi Botir Zokirov nomidagi milliy estrada san'ati instituti”ni tashkil etish haqidagi qarorni qabul qildi. Bu esa milliy estrada ijrochilik maktablarini yaratish, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash, ilmiy salohiyatdan samarali foydalangan holda milliy estrada musiqa san'atini jadal rivojlantirishga xizmat qiladi. Yaqin ikki yil ichida estrada instituti ochilganligi munosabati bilan atroflicha “Mahorat darslari” tashkil etilib, yoshlarda estrada musiqa san'atida bilim ko'nikmalari hosil qilinmoqda.

Hozirgi vaqtda jaz yoʻnalishiga boʻlgan qiziqish yurtimizda juda jadal suratda rivojlanib bormoqda. Bunga sabab esa yoshlarning zamonaviy sanʼatga boʻlgan qiziqishi sabab boʻlmoqda. Biz yoshlarni bunday qiziqishlaridan foydalangan holatda jaz musiqasini ularga toʻgʻridan toʻgʻri maʼlumotlar orqali bilimlarga ega boʻlishini taʼminlashimiz va oʻzbek jaz sanʼatini rivojlantirishlariga hissa qoʻsha oladigan yetuk mutaxassis boʻlib yetishishlariga koʻmak berishimiz lozim. XXI asr texnologiya asri boʻlganidek yoshlar oʻzlari ham oʻrgana olishadi degan fikrlar notoʻgʻri ekanligini, aslida jaz qanday ijro etilishi, jaz garmoniyalarining xususiyatlari haqida maʼlumotlarni ularga toʻgʻri yetkazib berishimiz lozim. Aks holda yoshlar qiziqqonliklari tufayli jaz sanʼatini oʻrganishda shoshqaloqlik qilib oʻrgangan bilimlari va sarflagan vaqtlari qadrsizlanib qolishi mumkin. Negaki “ustoz koʻrmagan shogird har maqomga yoʻrgʻalar” degan maqol ham bejizga aytilmagan.